

DMITRIY DMITRIEVICH SHOSTAKOVICH VA UNING 7-SIMFONIYASI

Nargiza Aliyeva

Namangan Davlat Pedagogika instituti 1-bosqich magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7971266>

Annatatsiya: Maqolada ruskompazitori, pianinochi, pedagog, jamoat arbobi. 20-asr musiqa klassigi. Rossiya xalq artisti, Mehnat qahramoni Dmitriy Dmitriyevich Shostakovichning ijodi va ijodidan lavha keltirilgan

Kalit soʻz: Leningrad, Peterburg, oratoriya, simfoniya, allegro, sonata turkumi.

DMITRI DMITRIEVICH SHOSTAKOVICH AND HIS 7TH SYMPHONY

Abstract: The article presents a scene from the works of Russian composer, pianist, pedagogue, public figure. Music classic of the 20th century. People's Artist of Russia, Hero of Labor Dmitri Dmitriyevich Shostakovich.

Keyword: Leningrad, Petersburg, oratorio, symphony, allegro, sonata series.

ДМИТРИЙ ДМИТРИЕВИЧ ШОСТАКОВИЧ И ЕГО 7-Я СИМФОНИЯ

Аннотация: В статье представлена сцена из произведений русского композитора, пианиста, педагога, общественного деятеля, классика музыки XX века, народного артиста России, Героя Труда Дмитрия Дмитриевича Шостаковича.

Ключевые слова: Ленинград, Петербург, оратория, симфония, аллегро, сонатный ряд.

KIRISH

Dmitriy Dmitriyevich Shostakovich – dunyodagi eng taniqli va gʻolib bastakorlardan biri boʻlib, u zamonaviy klassik musiqa sezilmay singib ketgan. Shostakovich 1906 yil 25 sentabr kuni Peterburg shahrida tavallud topgan. Uning otasi injiner – kimyogar boʻladi musiqa ixlosmand inson boʻlgan, onasi esa pianinochi boʻlib konservatoriyani iqtidorli talabalaridan boʻlgan.

«Men musiqa mehr qoʻygan oilada oʻsganman», deb hikoya qilgan kompozitor. «Mening onam, Sofya Vasilevna, konservatoriyada oʻqib, yaxshi pianinochi boʻlgan. Otam Dmitriy Boleslavovich, musiqani juda yaxshi koʻrar va ajoyib ovoz sohibi edi. Oilamiz tanishlari va doʻstlari orasida musiqa shnavdallari koʻp boʻlgan. Ular uy sharoitida uyushtirilgan musiqaviy kechalarda ham faol ishtirok etgan».

Dmitriy Dmitriyevich Shostakovichning onasi boshlangʻich sinflar fortepiano oʻqituvchisi boʻlgan. Uning rahbarligida boʻlajak kompozitor va ikkita singlisi musiqa savodini oʻrgangan. Opasi keyinchalik professional sozandaga aylangan. Bolaligi yirik tarixiy asr voqealariga toʻgʻri kelib qolgan: birinchi jahon urushi, va Buyuk Oktyabr sotsialistik inqilobi. 9 yoshidan to 11 yoshgacha uy sharoitida musiqa asarlarni bastalashni oʻrganib yuradi.

TADQIQOT MATERIALLARI VA METODOLOGIYASI

Maʼlum bir muddat davomida xususiy maktablardan birida oʻqib, 1919 yilda 13 yoshida Petrograd Konservatoriyasiga fortepiano va kompozitsiya mutaxassisliklari boʻyicha oʻqishga kiradi. Kompozitsiya sohasini tanlash, kompozitsiya bilan jiddiy shugʻullanishni Shostakovichga kompozitor Aleksandr Konstantinovich Glazunov maslahat beradi. (Glazunov oʻsha davrda Petrograd konservatoriyasining direktori boʻlgan.) Konservatoriyada Shostakovich M.O. Shteynberg (kompozitsiya sinfi) va L.V. Nikolayevda (forteplano sinfi) boʻyicha oʻqigan. 1922-yilda Shostakovich otasi vafot etganda, oiladagi sharoit ogʻirlashib qoladi. Iqtidorli oʻquvchi

(talaba) uchun Glazunov maxsus stipendiya ajratib beradi. Otasining vafotidan soʻng Shostakovich ishga joylashishga majbur boʻladi. Shunday qilib u Nevskiy shox koʻchasida joylashgan «Pariziana» nomli kinoteatrida musiqiy illyustrator boʻlib ishlay boshlaydi. Ushbu kasb ovozi yoʻq kino davrida juda keng tarqalgan edi. Fortepiano chalib, uni chiqmaydigan kinokadrlarga musiqaviy fon berib turardi. Keyinchalik mazkur tajriba kompozitorga kor kelgan. 1923 yilda Shostakovich konservatoriyani fortepiano sinfi boʻyicha, 1925 yilda esa kompozitsiya sinflari boʻyicha tamomlagan. Konservatoriyadagi oʻqish chogʻida Shostakovich birtalay asarlar yaratgan. Romanslar, fortepiano uchun pyesalar, simfonik partituralar. Ulardan eng yirigi birinchi simfoniya. 1-simfoniya Shostakovichning diplom ishi boʻlgan. Maʼlumki, simfoniya cholgʻu musiqasining eng murakkab janri. 18-19 yoshida simfoniya yozish hammaga ham nasib qilmaydi. Shunday ekan, 1926- yil 12-may kuni simfoniyaning birinchi ijrosi boʻlib oʻtgan. Yaqin orada simfoniya Bruno Valter va Otto Klemperer rahbarligida Germaniyada; Ctokovskiy va Toskanini rahbarligida AQSHda ijro etib oʻtgan. Konservatoriyani bitirgach kompozitor ikkilanib qoladi: pianist boʻlsammikin yoki kompozitor boʻlaymi; boshida ikkala sohani ham uddalagan edi. 20-yillar 2chi yarmida pianist sifatida yakka ijro konsertlar bilan chiqib turadi. Shopen, Chaykovskiy, Prokofyev fortepiano va orkestr uchun konsertlarini ijro etgan. 1927 yili Varshavada Shopen nomidagi Xalqaro tanlovida ishtirok etib fahriy diplom bilan taqdirlangan. Bir ozdan keyin sozanda faoliyatidan voz kechishga qaror qiladi, chunki bu ishi kompozitsiyaga halaqit berayotgan edi. Kompozitorning II simfoniya, Oktyabr inqilobiga 1929 yilida yozilgan III simfoniya esa 1 mayga bagʻishlangan. 1932 yili «Uchrashuv» kino filmi uchun musiqasidan «Utrennya pesnya» (Tong qoʻshigʻi) sovet ommaviy qoʻshiqning eng yorqin namunasiga aylangan. Bu bilan birgalikda Nikolay Vasilevich Gogolning oʻz burnini yoʻqotib qoʻygan mayor Kovolyov toʻgʻrisida satirik qissasi asosida Shostakovich «Nos» operasi yozgan. (1) 1931-yilda «Bolt» nomli baleti qoʻyilgan. Qator kinofilmlar uchun musiqa bastalagan. Shostakovich 1929- yil Klop nomli komediya sahnalashtirilishi munosabati bilan taniqli sovet rejisyori V.E. Meyerxold teatrida Sh.Mayakovskiy bilan uchrashadi. Ushbu teatrdagi Shostakovich musiqaviy qismga rahbarlik qilardi «Klop» komediyasiga yozilgan musiqa V. Mayakovskiyga juda maqul kelgan, lekin V.Mayakovskiyning bevaqt oʻlimi munosabati bilan shu bilan toʻxtab qoladi. Undan tashqari Shostakovich Ishchi yoshlar teatri spektakllar uchun musiqa ham yozgan. 1930-1932 yillari mobaynida Shostakovich Nikolay Leskov asari asosida «Mtsensk uezdining Makbet honimi» nomli operasini yaratadi. Zamonaviy teatrlar sahnasida bu opera ikkinchi tahrirdan oʻtib «Katerina Izmayilova» deb nomlab qoʻyiladi operaning janri – tragediya satira. 1934-yili yanvar oyida operani Leningraddagi kichik opera teatrida va Moskvadagi V. I. Nemirovich Danchenko nomidagi musiqaviy teatr sahnasida birinchi marta qoʻyib, koʻrishgan. Biroz oʻtgandan keyin opera adolatsiz tanqidga duch kelib, repertuardan olib tashlanadi. Va 1962 yildan boshlab yana qoʻyila boshlaydi. Shu yillar mobaynida D.Shostakovich bir qator cholgʻu asarlarni va shu jumladan fortepiano uchun 24 ta prelyudiya turkumini yaratadi. 30-yillar oʻrtasida yozilgan 4,5 va 6 simfoniyalarda dramatik gʻoyalar oʻz aksini topgan. 5-simfoniya 1937-yil 21-noyabr kuni Leningrad filarmoniyasining zalida dirijor Yevgeniy Mravinskiy rahbarligida ijro etiladi. 5-simfoniya Betxoven va Chaykovskiy anʼanalarini davom ettiradi. (2)

TADQIQOT NATIJALARI

Simfoniya tashqari kompozitor kamer asarlar ustida ham ishlaydi. Birinchi torli kvartet; fortepiano, 2ta skripka, alt va violonchel uchun kvintet asarlarini yaratadi. Kvintet asari uchun Davlat mukofotiga sazovor boʻlgan. 1939-yilda Shostakovich 33 yoshga toʻladi, bu davrga kelib u Leningrad konservatoriyasi professori boʻldi. Uning sinfida Sviridov, Levitin kabi boʻlajak

kompozitorlar saboq oldilar. 1943- yilda Moskvaga ko'chib kelganda uning sinfida Karayev, Gali'nin kabilar ta'lim oladilar. Shunday qilib Shostakovich maktabi paydo bo'ladi. 1941-yil 22-iyun kuni Buyuk ona vatan urushi boshlanadi. Shostakovich o'zining 7- simfoniyasini yozadi Simfoniya 1941- yili iyul dekabr oylari davomida yaratilgan.(3) 3 ta qism qamalga olingan Leningrad shahrida, final esa Kuybishev shahrida yozib tugatilgan. O'zining jona-jon shahrini evakuatsiya to'g'risida buyruqqa bo'ysunib tark etadi

7- simfoniya avval Kuybishev, keyin Moskvada, so'ng, samolyotda olib keltirilgan partituralari qamaldagi Leningradda ijro etishgan. Undan keyin xorijda. 1942-yil yozida 7-simfoniya Toskanii rahbarligida Nyu Yorkda ijro etilgan.(4)

2 yil o'tgandan so'ng 8-simfoniyasini yaratadi. 8-simfoniya urush to'g'risida fojia viy poemasidir. Urushdan keyingi yillarda kompozitor jamoat ishlari bilan shug'ullanadi. SSSR kompozitorlar uyushmasida ishlaydi, oldin RSFSRga, keyin esa SSSRning Oliy Kengashiga deputat bo'lib saylanadi. 1949-yilda Shostakovich Tinchlikni himoya qilish Sovet qo'mitasining tarkibiga a'zo bo'ladi. 1954-yilda Umumjahon Tinchlik uyushmasi tomonidan Xalqaro Tinchlik mukofotiga sazovor bo'ladi.(5)

Shu yilning o'zida SSSR xalq artisti unvoniga sazovor bo'ladi. 1956-yil o'zining ellik yilligida Ikkinchi Lenin Ordeni bilan taqdirlangan.(5)1966-yil Sotsialistik Mehnat qahramoni unvoni bilan taqdirlanadi. Yildan yilga kompozitorning shuhrati o'sib boradi. 40-60-yillar asarlari urushdan keyingi 25 yil (asr choragi) mobaynida kompozitor turli xil janrlardagi ko'plab asarlar yaratgan. 1947-1948 yillar ichida David Oystraxga bag'ishlangan skripka va orkestr uchun 1 konsert bilan «Yaxudiy halq shariyatidan » deb nomlangan fortepiano jo'rligidagi soprano, kontralto va tenor uchun vokal turkumi yaratiladi 1949 yilda E.Dolmatovskiy so'zlariga «Pesn o lesax» (O'rmonlar haqida qo'shiq) nomli oratoriyasi yozilgan. 50-yillar boshlarida «24 ta prelyudiya va fuga» va Rus inqilobiy shoirlar she'rlariga «10 ta xor poemalari» yozilgan. Bittasi fortepiano uchun, ikkinchisi ishchi inqilobiy qo'shiqqa tayanadi. Yaratgan asrlarning kontrastligi Shostakovichga juda xos 1974 yilda 10-simfoniyaning va «Vstrecha na Elba» (Elba daryosida uchrashuv) kinofilmini E.Dolmatovskiy so'zlariga oddiy va tez yodlanadigan «Tinchlik qo'shig'ini yozadi». 30-40 yillar kinofilmlari uchun musiqasida inqilobiy rus qo'shiqlarga murojaat qilgan. Bu hususiyati keyinchalik simfonik musiqada ham kuzatiladi. Ayniqsa, 1957-yilda yozilgan 11-simfoniya musiqasida simfoniya birinchi rus inqilobiga bag'ishlangan „1905-yil“ dasturli nomga ega.

4 ta qismi alohida nomga ega, bular:

- 1) „Dvortsovaya ploshad'“ (saroy maydoni).
- 2) „9-yanvar“
- 3) „Vechnaya pamyat'“ (mangu xotira)
- 4) „Nabat“ (Bong).

1961-yil 22-sentyabrda bag'ishlab, Shostakovich 12-simfoniyaning yaratadi. Uning nomi: „1917-yil“ V.I.Lenin xotirasiga bag'ishlangan. 13-simfoniya Yevtushenko so'zlariga bas, erkak xori va orkestr uchun yozilgan. 1969-yil yozilgan 14-simfoniya soprano, bas va kamer orkestri uchun mo'ljallangan. Kompozitorning eng falsafiy asarlaridan biri. Ohirgi 15-simfoniya 1971-yilning yoz paytida yaratilgan. „Krokodil“ („Mushtum“ jurnaliga o'xshagan nashr) jurnalidan she'r matnlarni olib, hajviy qo'shiqlar yozgan. Ba'zan uni musiqaviy felyetonchi deb atashardi. Shostakovichning lirik va faylasuf hislatlari kvartetlarda namoyon bo'ladi. Aleksandr Blok so'zlariga yozilgan vokal turkumida ijodining va go'zallikning boqiyiligi madh etiladi.

Dm. Dm. Shostakovich 1975-yilning 9-avgust kuni vafot etgan. 7-simfoniya. C-dur.

Shostakovich 15 ta simfoniya muallifi. Bu janr uning ijodida nihoyatda katta ahamiyatga ega.

MUHOKAMA

Shostakovich – orkestr xatining mohir ustasi. 7-simfoniya eng zo'r asarlardan biri. Simfoniya 1941- yil yozilgan. Uning katta qismi Leningradda yozilgan. Simfoniya pryemyerasi 1942-yil avgust oyida Leningradda bo'lib o'tgan. Qamaldagi shaharda odamlar simfoniya ijro etish uchun mador topishgan. Radiokomitetta 15 kishi qolgan simfoniya ijro etilishi uchun esa kamida 100 ta odam kerak edi! Shunda Shahardagi bor san'atkorlarni chorlab, sobiq sozandalar armiya va flot orkestrantlarini topib 9 avgust kuni Filarmoniya zalida ijro etishdi. Simfonik orkestrni Karl Ilich Eliasberg boshqargan. Simfoniya partiturasida «Leningrad shahriga ataladi» degan muallif nomidan yozib qo'yilgan bag'ishlov bor. 7-simfoniya urush haqida xujjatli filmlar bilan qiyos qilishadi. Simfoniyaning «xronika», «xujjat» deb atashadi chunki u o'sha davr ruxini chuqur yoritadi.

Simfoniya ikki bir biriga qarama-qarshi mavzu qo'yiladi barpo etish, ijod, aqlu -farosat dunyosi va vayrona, badjahillik dunyosi qarshi qo'yiladi.

Ezgulik va yovuzlik.

I qism Allegretto-sonata shaklida yozilgan. Bosh partiya mavzusi qahramonona va muhtasham. U torli cholg'ularda do-major tonalligida yangraydi. Yondosh partiya sol major tonalligida lirik felida yangraydi kuyni skripkalar, garmoniyani alt va vilonchellar ijro etadi. Yondosh partiya yakunida fleyta pikkolo solosi va surdinalangan skripka chaladi.

Ekspozitsiyadan keyin rivojlov boshlanadi. Rivojlov mashxur fashist bosqinchilarining hamlasidan boshlanadi. Bu barbod etish kuchining ta'sirli manzarasi. Bosqinchilar uzoqdan eshitiladigan jangovor baraban usulidan boshlanadi. Butun lavha bitta kuyi o'zgaras mavzuga variatsiya shaklida yozilgan. Baraban usuli ham doim urib turadi. Variatsiyadan variatsiyaga orkestr temblari, registrlari, fakturaning qalinligi, dinamika o'zgartiriladi. Yangi polifonik ovozlari qo'shilib boradi. Mavzuning fe'li ushbu barcha vositalar yordamida yoritiladi. Variatsiyalar soni 11 ta.

I variatsiyaning yangrashi past registrdagi fleyta tembri sovuqqonlik yangrashi bilan takidlab turiladi.

II variatsiya xuddi shu fleyta 1,5 oktava masofasi bilan pikkolo fleytasi bilan ijro etadi.

IV variatsiya goboy chalgan har bitta iborani bir oktava pastda fagot nusxa qilib qaytarib turadi.

IV-VII variatsiya musiqaning jangovor fe'li kuchayib boradi. Musiqa cholg'ulari (truba, surdinali trombon) kabilar kirib boradi

VI- variatsiya mavzu forte nyuansida yangray boshlaydi, parallel uchtovushliklar bilan bayon etiladi.

VIII-variatsiya asosiy mavzu vahimali fortissimo nyuansida jarang topadi. Uni past registrda 8ta valturna bilan birga yog'och damli va torli cholg'ular ijro etadi.

Endi III variatsiyadan ko'chirilgan avtomat tarzidagi figurani boshqa asboblari bilan birga ksilofon urib boradi.

IX variatsiya baland registrdagi trubalar trombonlar temir yangrashiga mavzuning baland ovoz motivi qo'shiladi.

Oxirgi 2 ta variatsiya mavzusi tantanavor fe'liga ega. Huddi temir mahluq qulog'ini kar qiladigan shovqin bilan to'g'ri tinglovchiga qarab, xarakatlanadi (yaqinlashib kelmoqda). Ammo to'satdan tonallik almashib, trubalar, valturna va trombonlardan iborat. Qo'shimcha guruh ijrosida

„Motiv soprotivleniya” ya’ni qarshi kurash dramatik motivi yangraydi. Variatsion rivojlov, qayta ishlash rivojloviga o’tib, tengi yo’q tarang simfonik jang manzarasi tasvirlanadi. Repriza boshlanadi. Reprizada ikkala mavzu ham sezilarli darajada o’zgarib ketadi. Bosh partiya mavzusi minorda yangrab, uning marsh usuli motam yurish usuli axamiyatini kasb etadi. Melodiya esa shijoatli qudratli rechitativ pog’onasiga ko’tariladi. Bu barcha insonlarga qaratilgan nutqdir. Yondosh partiya-avval ravshan, yoruq va lirik, reprizaga kelganda maxsus minor ladida (II va IV pasaytirilgan pog’ona ladida) past ovozda g’amgin ijro etiladi. Birinchi qismning kodasida bosh partiya mavzusi yana qaytib keladi. U yana avvalgidek major qiyofasida, skripkalarda kuychan yangraydi.

Ohirida uzoqdan kelgan baraban urishi va bosqinchilik mavzusi eshitiladi. Urush davom etadi.

II chi va III qismlarda fashizmning buzg’unchilik kuchiga odamning ma’naviy boyligi, fikrlashning chuqqurligi, uning qudratli e’tiqodi qarama-qarshi qo’yiladi.

IV qism. Madorli final- xujum g’ayratiga va g’alabaning yaqinligi ishonchiga to’la.(6)

Shostakovichning «Leningrad» simfoniyasi XX asrning «Kahramona simfoniyasi» deb nomlanishga munosibdir.

XULOSA

Shostakovich yozgan asarlarida doim yurtiga bo’lgan muhabbatini madh etishi bilan bir qatorda unga sadoqatini alohida mamoyon etadi. Kompozitor, pedagog, pianinochilik va jamoat arbobi sifatida boshqa tengdosh hamda shogirt kompazitorlariga o’zining yo’nalishidagi porloq yo’lini o’rgatar, ijodiy unsurlarga e’tiborli bo’lish bilan yangi yo’nalishlarga undovchi buyuk shaxs deya e’tirof etishimiz mumkin.

Dm. Dm. Shostakovichning asosiy asarlar ro’yhati.

1.15ta simfoniya (ular ichida VII «Leningrad», XIchi «1905 yil», XIIchi «1917 yil», V.I.Lenin xotirasiga bag’ishlangan XIIIchi bas, xor va orkestr uchun.

2.«Katerina Izmaylova» operasi, «Nos operasi».

3. «Kazn Stepana Razina» (Stepan Razin qatl etilishi) vokal-simfonik poemasi.

4.«O’rmonlar haqida qo’shiq» oratoriyasi.

5. Skripka, violonchel, fortepiano va orkestr uchun kontsertlar.

6. 15 torli kvartet.

7.Fortepiano, 2skripka, alt va violonchel uchun kvintet.

8.Fortepiano, skripka va violonchel uchun trio.

9. Fortepiano uchun 24 prelyudiya va fuga.

10.Fortepiano uchun 24 prelyudiya.

11.Vokal turkumlar, ko’shiqlar(ular orasida «Uchrashuvdagi qo’shiq», «daunyo qo’shig’i»).

12.Kinofilmlar uchun musiqa. («Uchrashish», «Miltqli odam», «Yosh Gvardiya», «Gamlet», «Karl Marks» va boshqalar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. E.Smirnova. «Rus muqida adabiyoti». 1983.

2. «Rus musiqa tarixi». M.1980

3. <https://ria.ru>

4. hrono.ru

5. Druskin «100 oper».

6. MOOCSP.RU